

Formulieren

Margreet Onrust
Arie Verhagen
Rob Doeve

Bohn Stafleu Van Loghum
Houten/Zaventem 1993

© 1993 M.G. Onrust, A. Verhagen, R.E. Doeve

ISBN 90 313 1591 5

2 De organisatie van de informatie in een tekst

2.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk hebben we geconstateerd dat elke zin voor het overbrengen van informatie twee belangrijke posities heeft, en wel die aan het begin en die aan het einde van de zin. Elementen op de eerste positie in de zin fungeren als thema, als startpunt voor de informatie. Je kunt ook zeggen: als onderwerp waarover in de rest van de zin verdere uitspraken worden gedaan, of (een variant daarvan) als kader waarbinnen de rest van de informatie wordt gepresenteerd. In verband daarmee zijn zulke elementen altijd op een of andere manier vertrouwd, bekend, algemeen aanvaardbaar, gemeenschappelijk voor spreker en hoorder. Zou dat niet zo zijn, dan zou zo'n element immers niet goed kunnen functioneren als geschikt uitgangspunt voor het interpreteren van de hele mededeling.

De elementen achterin de zin, daarentegen, zullen juist geïnterpreteerd worden als het meest saillante, belangrijke, onverwachte, nieuwswaardige, opmerkelijke, enzovoort gedeelte van de informatie. Ze mogen dus gerust informatie bevatten die tot dan toe onbekend was; er is tenslotte al een thema aanwezig waarbinnen deze informatie gepast kan worden.

In dit hoofdstuk laten we zien hoe dit organisatieprincipe van informatie-overdracht gebruikt kan worden in grotere eenheden dan de zin. Meer in het bijzonder willen we aannemelijk maken dat het organisatieprincipe kan zorgen voor een goede aansluiting tussen zinnen onderling, en daarmee voor samenhangende blokjes tekst. Daarmee levert het principe een bijdrage aan de samenhang van een alinea. Hoe dat precies gaat, maken we duidelijk in paragraaf 2.2. Het zal blijken dat we dan vooral komen te spreken over *patronen* van informatie-overdracht. In de paragrafen 2.3 en 2.4 bespreken we dan nog andere mogelijkheden voor het gebruiken van de beide belangrijke posities in de zin, nu meer specifiek bij de *opbouw* van een alinea, en de *sturing* van de informatie daarbinnen.

2.2 Patronen van informatie-overdracht

Wat bedoelen we precies met ‘patronen van informatie-overdracht’? We maken dat duidelijk door de verschillende patronen die er zijn aan de hand van een paar voorbeelden langs te lopen.

2.2.1 *Het kettingpatroon en het constante patroon*

Bekijk de volgende twee fragmenten:

De levensmiddelenindustrie maakt een overvloed aan gemakkelijke producten, die snel klaar zijn. Van voorverpakte croissants tot instantpudding en alles wat daar tussenin zit, zoals soepen, snelklare vleesproducten en zoete lekkernijen. Bij dit gemaksvoesel zijn de nodige kanttekeningen te plaatsen. Dat doet ‘Eten met gemak’, een nieuwe uitgave van de Consumentenbond. Dit boek vormt een aanvulling op de eerdere publicatie ‘Eten van alledag’.

Consumentengids

- 2 ‘Eten met gemak’ vertelt over de voedingswaarde van kant en klare producten: wat er allemaal is ingestopt aan zout, vet, suiker, kleurstoffen en andere toevoegingen. Het boek gaat in op brood, soepen, hartige sauzen, vlees, groente, aardappelen en rijst, peultjes, kant en klare maaltijden, pannenkoeken, compote, zoet als toetje, zoete en hartige tussen-doortjes en zuivel dranken.

Consumentengids

In fragment 1 zie je dat *een overvloed aan producten, die snel klaar zijn*, in de eerste zin opgevoerd wordt als interessante informatie (vergelijk de positie achter in de zin, als focuspunt van de informatie). Deze producten krijgen in de tweede, onvolledige, zin een naam. In de derde zin verwisselen de producten van rol: van interessante informatie (eerste zin) worden zij nu thema: *Bij dit gemaksvoesel*. Over dit thema wordt vervolgens als interessante informatie aangevoerd dat er de nodige kanttekeningen bij aan te voeren zijn (focuspunt). Maar in de daaropvolgende zin wordt deze informatie weer thema: *‘dat doet ‘eten met gemak’ enzovoort.* En ook het focuspunt van deze zin, *‘Eten met gemak’, een nieuwe uitgave van de Consumentenbond* wordt weer opgepakt als thema voor de volgende zin: *Dit boek*.

Je kunt zeggen dat de informatie in dit fragment als het ware cumulatief wordt gepresenteerd: wat in de ene zin als belangrijke informatie wordt gepresenteerd, wordt in de volgende zin steeds onderwerp van nadere discussie. Met andere woorden, de aansluiting tussen de opeenvolgende zinnen in dit fragment komt tot stand doordat het thema van de zin telkens dat element 'oppakt', dat in de voorafgaande zin als opmerkelijk werd gepresenteerd. Over dat element kan dan vervolgens iets worden verteld. Op deze manier worden de zinnen dus als een *ketting* aan elkaar geschakeld. Men noemt deze manier van aaneensluiten van zinnen dan ook wel het *kettingpatroon*.

In schema:

$$A-B. \quad B-C. \quad (C-D. \text{ enzovoort})$$

In fragment 2 zie je een ander patroon. Daar wordt het thema van de eerste zin, 'Eten met gemak', juist voortgezet in de tweede zin. *Het boek*, het thema van deze zin, verwijst naar 'Eten met gemak'. Kortom, de informatie in de rest van de tweede zin wordt dus nog steeds aangebracht als nadere informatie over 'Eten met gemak'. Je kunt ook zeggen dat deze tekst, op het punt van de tweede zin aangekomen, nog steeds 'Eten met gemak' als thema heeft. De zinnen sluiten dus op elkaar aan doordat het thema *constant* blijft. Men noemt deze manier van aaneenschakelen dan ook wel het *constante patroon*. In schema:

$$A-B. \quad A-C. \quad (A-D. \text{ enzovoort})$$

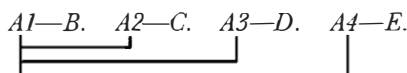
Je ziet dat zowel het kettingpatroon als het constante patroon ervoor zorgt dat de zinnen steeds goed op elkaar aansluiten: hetzij door als thema steeds een stukje informatie te kiezen dat in de voorafgaande zin al als nieuwswaardig werd gepresenteerd, hetzij door de informatie in opeenvolgende zinnen steeds op te hangen aan hetzelfde thema. In beide gevallen is het resultaat een samenhangend stukje tekst.

Nu is het natuurlijk zo dat de samenhang die met behulp van de beide patronen wordt verkregen niet uitsluitend op het conto van de organisatie van de informatie kan worden geschreven. In fragment 1 konden we alleen claimen dat er een focuspunt werd overgepakt als thema, doordat we vonden dat *dit gemaksvodsel* hetzelfde was als *gemakkelijke producten, die snel klaar zijn*. Verder vonden we dat *Dat* in de volgende zin een andere verwoording was voor *de nodige kanttekeningen plaatsen*. En in fragment 2 was de bewering dat er sprake was van een constant gehouden thema, gebaseerd op de gedachte dat 'Eten met gemak' en *Het boek* twee namen voor hetzelfde zijn. Er is dus een duidelijke rol weggelegd voor allerlei lexicale middelen. Dat is nog duidelijker te zien in fragment 3:

- 3 St.-Macloukerk. Een meesterwerk van flamboyante gotiek, in finesses uitgewerkt; een kostbaar reliekschrijn gelijk. Bouwmeester Pierre Robin leefde zich uit in het ontwerp van deze kerk, de constructie vond plaats in de jaren 1437-1521. Vooral in het westelijke portaal (voorgevel) met zijn vijf door puntgevels bekroonde poorten komt de decoratie-lust van de bouwmeester onbelemmerd tot uiting. Op de deuren prachtig houtsnijwerk (scènes uit het Oude en Nieuwe Testament) in renaissance stijl (1555-1560). De Porte des fonts aan de Noordzijde van de kerk heeft een oude deur (met uitbeelding van Christus als de Goede Herder). In het interieur renaissance ramen, houten orgelgalerij uit 1521, met fraai beeldhouwwerk op de kapitelen eronder, en een gracieuze open trap.

ANWB-reisgids Normandië en Bretagne

Alle informatie in dit fragment (wellicht met uitzondering van de zin die begint met 'Bouwmeester Pierre Robin') wordt gepresenteerd als een toevoeging aan onze kennis over één en hetzelfde thema, namelijk de St.-Macloukerk. In die zin verloopt de informatie-overdracht dus volgens het constante patroon. Alleen heeft het thema *St.-Macloukerk* wel het karakter van een overkoepelend thema: *Vooral in het westelijke portaal, Op de deuren, De Porte des fonts, en In het interieur* zijn als het ware onderdelen van het thema *St.-Macloukerk* en houden op die manier het thema constant. In schema:

Uiteraard kunnen we deze relatie van geheel-onderdelen alleen maar onderscheiden op basis van lexicale informatie, net zoals lexicale verschijnselen in feite de basis vormen van het oordeel dat de thema's *St.-Macloukerk* en *Een meesterwerk van flamboyante gotiek* dezelfde zijn.

Nog een voorbeeld van een constant patroon met overkoepelend thema is 4, waar hoe dan ook steeds iets over *De portier* wordt gezegd:

- 4 De portier is een invalide.
Op zijn eikenhouten bureautje staat alleen een telefoon en hij zit voor zich uit te staren door een goedkope zonnebril. De linker oorschelp moet afgescheurd zijn bij de ontploffing die de man verminkt heeft, of misschien verbrand toen hij neerstortte met een vliegtuig. Wat er van het oor is overgebleven lijkt op een slecht uitgevallen navel en biedt de haak van de bril geen houvast.

Aan deze rol van de lexicale middelen zullen we in dit hoofdstuk stilzwijgend voorbijgaan; in hoofdstuk 6, over lexicale cohesie, komen we er uitgebreid op terug. Wat we nu nog wel moeten laten zien, is het nut van de nu besproken patronen. Waarom is het belangrijk om opeenvolgende zinnen aaneen te sluiten via deze patronen? Hoezo geeft dat samenhang in alinea's? Aan deze twee vragen is paragraaf 2.2.2 gewijd.

2.2.2 *Patronen en samenhang*

Het nut van de patronen uit paragraaf 2.2.1 laat zich het beste demonstreren aan de hand van een stukje tekst. We gebruiken daarvoor een klein fragment uit de eerste versie van een scriptie over communicatie in organisaties. Dit fragment komt uit een hoofdstuk waarin wordt uiteengezet dat de structuur van een organisatie onlosmakelijk verbonden is met het communicatiesysteem binnen deze organisatie. In dat kader bespreekt de schrijver van de scriptie enige literatuur, onder andere een artikel van de onderzoekers Homan en Looijmans:

- 5 In het artikel leggen Homan en Looijmans een grondslag voor een contingency-benadering. Dat is een benadering die rekening houdt met de complexiteit van de omgeving waarin de (communicatie)problemen zich voordoen. Communicatie in organisaties is zo'n complexe problematiek waar een contingency-benadering toegepast kan worden.

Om het probleem te kunnen omschrijven moet men eerst kijken naar de organisatievorm (of delen van de organisatie).

Mintzberg (1979) onderscheidt organisaties in een vijftal organisatievormen, die onderling verschillen in coördinatie-mechanismen en organisatiestructurelementen. Homan en Looijmans volgen Mintzberg hierin omdat iedere organisatievorm zijn karakteristieke problemen, werkwijzen en machtsverhoudingen kent. Deze typologie biedt een goede start voor de vraagstelling van Homan en Looijmans.

Voor elk organisatie-type (eenvoudige structuur, machinebureaucratie, professionele bureaucratie, divisiestructuur en adhocratie) bekijken ze drie belangrijke informatiestromen.

Het is aan alle kanten duidelijk dat dit fragment onderdeel uitmaakt van een eerste versie. Wat ons hier interesseert is het gegeven dat de tekst een brokkelige indruk maakt. De alinea's zijn bijvoorbeeld erg kort, wat al niet wijst op uitgewerkte gedachten. Daarnaast lijken er een aantal dingen enigszins door elkaar aan de orde gesteld te worden. Met andere woorden, de ordening van de informatie is nog niet goed doordacht.

Als we 5 wat meer in detail bekijken zien we dat ook de organisatie van de informatie in de opeenvolgende zinnen bijdraagt aan de brokkelige indruk die deze tekst maakt. Er zijn namelijk in het korte bestek van 5 tenminste zes geheel nieuwe thema's te ontdekken: *In het artikel* en *Communicatie in organisaties* in de eerste alinea, *Om het probleem te kunnen omschrijven* in de tweede, en *Mintzberg (1979)*, *Homan en Looijmans* en *Deze typologie* in de derde alinea. Dat wil zeggen, erg vaak moet de lezer voor het verwerken van de informatie een nieuw startpunt kiezen, zonder dat hij of zij daarvoor kan putten uit informatie die in een zin daarvoor als interessant is aangedragen. Of vanuit een andere invalshoek bekeken, erg vaak krijgt de lezer in een zin iets aangeboden als focuspunt van de informatie, dus als van hoge informatiewaarde, zonder dat die informatie in een volgende zin nog verder wordt besproken, wordt 'gethematiseerd'.

De derde alinea is hiervan een mooi voorbeeld. In deze alinea krijgt de lezer *Mintzberg (1979)* aangereikt als startpunt van de informatie. Over dat boek wordt dan vervolgens meegedeeld dat het een vijftal organisatievormen onderscheidt, *die onderling verschillen in coördinatiemechanismen en organisatiestructurelementen* (focuspunt). Maar in de volgende zin moet de lezer weer een nieuwe start maken: *Homan en Looijmans*. Met andere woorden, de lezer kan de informatie uit de volgende zin niet toevoegen aan het uitgangspunt dat hij of zij al genomen had, namelijk: *Mintzberg (1979)*. Maar ook wordt hij of zij gedwongen de als interessant aangeboden informatie over de verschillen in coördinatiemechanismen en dergelijke meteen weer naast zich neer te leggen. Daar wordt verder niets meer over gezegd. De lezer stelt zich nu in op *Homan en Looijmans*, en krijgt daarover te lezen dat deze Mintzberg volgen, *omdat iedere organisatievorm zijn karakteristieke problemen, werkwijzen en machtsverhoudingen kent* (focuspunt). Maar helaas, de volgende zin sluit ook deze informatie meteen weer af: *Deze typologie* maakt het onmogelijk om de informatie verder op *Homan en Looijmans* te betrekken, en pakt ook de 'karakteristieke problemen enzovoort' niet verder op. De lezer heeft met *Deze typologie* eventueel wel een punt van herkenning, namelijk in de *vijftal organisatievormen* uit de eerste zin van de alinea. Maar dat herkenningspunt ligt verder terug in de tekst, en had bovendien geen plaats op een van de twee belangrijke posities in de zin.

Kortom, de informatie-overdracht in dit fragment is zo georganiseerd dat de lezer voor zijn of haar gevoel van de hak op de tak moet springen, en dat maakt het verwerken van de informatie er niet gemakkelijker op. Het aardige is nu dat een beter gebruik van de posities van thema en focuspunt, zodanig dat er patronen van informatie-overdracht ontstaan, kan helpen bij het wegnemen van deze moeilijkheid. We kunnen dat zien als we de alinea's van 5 één voor één herschrijven met behulp van dit organisatie-principe. We beginnen met de eerste alinea, 5a, en vergelijken deze met de herschreven versie 6.

- 5a In het artikel leggen Homan en Looijmans een grondslag voor een contingency-benadering. Dat is een benadering die rekening houdt met de complexiteit van de omgeving waarin de (communicatie-)problemen zich voordoen. Communicatie in organisaties is zo'n complexe problematiek waar een contingency-benadering toegepast kan worden.
- 6 In het artikel leggen Homan en Looijmans een grondslag voor een contingency-benadering. Dat is een benadering die rekening houdt met de complexiteit van de omgeving waarin de (communicatie-)problemen zich voordoen. Zo'n complexe problematiek, waar (dus) een contingency-benadering toegepast kan worden, is communicatie in organisaties.

De eerste twee zinnen in 5a hoeven niet herschreven te worden, althans niet op het punt van de organisatie van de informatie. Ze sluiten goed op elkaar aan, vormen een klein kettingpatroon. De derde zin in 5a verstoort echter deze samenhang, omdat *communicatie in organisaties* een nieuw en onverwacht thema is. In 6 is daarvoor in de plaats *Zo'n complexe problematiek* op de themapositie gezet, omdat deze term een herformulering is van het focuspunt van de tweede zin. Op deze manier wordt de derde zin in het kettingpatroon gevoegd, en ontstaat er een goede aansluiting tussen de zinnen: datgene wat in de ene zin als belangrijk wordt aangedragen, wordt in de volgende zin gethematiseerd, nader besproken, en dat bevordert het leesgemak. Een aardig neveneffect van deze herschrijving is overigens dat *communicatie in organisaties* aan het eind van de alinea als belangwekkend fenomeen wordt geïntroduceerd. Dat zou eventueel een goede voorzet kunnen bieden voor een volgende alinea.

Overigens is deze herschrijving natuurlijk niet de enige goede keuze. Je zou bijvoorbeeld kunnen vinden dat de derde zin nu een bijzin heeft gekregen die er niet lekker inpast. Dat zou je kunnen oplossen met een manoeuvre als in 6a:

- 6a [...] Zo'n complexe problematiek is communicatie in organisaties. Daar zou dus een contingency-benadering toegepast kunnen worden.

Je ziet dat hier ook weer een kettingpatroon wordt gecreëerd. Nog een andere mogelijkheid is een keuze voor een lang doorgezet constant patroon. Dat zou iets opleveren als 6b:

- 6b In het artikel leggen Homan en Looijmans een grondslag voor een contingency-benadering. Dat is een benadering die rekening houdt met de complexiteit van de omgeving waar-

in de (communicatie-)problemen zich voordoen. Een dergelijke benadering zou dus goed toegepast kunnen worden bij een complexe problematiek als communicatie in organisaties.

Merk op dat dat in deze herschrijving het feit dat communicatie in organisaties een complexe problematiek is, gepresenteerd wordt als een vanzelfsprekend gegeven. Dat geeft een accentverschil met de andere herschrijvingen, waar dit feit steeds min of meer nadrukkelijk werd geponereerd.

De tweede alinea biedt op het vlak van de organisatie van de informatie weinig mogelijkheden tot verbetering. De moeilijkheid van deze alinea is de onuitgewerktheid, en de onbekendheid van 'het probleem', en om dat te verhelpen zijn andere middelen nodig. We gaan dus over naar de derde alinea, 5b, waarvan we de verbrokkeldheid zojuist al uitgebreid bespraken.

- 5b Mintzberg (1979) onderscheidt organisaties in een vijftal organisatievormen, die onderling verschillen in coördinatiemechanismen en organisatiestructuurelementen. Homan en Looijmans volgen Mintzberg hierin omdat iedere organisatievorm zijn karakteristieke problemen, werkwijzen en machtsverhoudingen kent. Deze typologie biedt een goede start voor de vraagstelling van Homan en Looijmans.

Gezien de diagnose van het probleem met deze alinea ligt het voor de hand om in een herschrijving te proberen de informatie wat langer aan één en hetzelfde thema te koppelen. Als je goed kijkt zie je dat in deze alinea de informatie in het middenstuk van de zinnen nogal verwant is. Er is steeds sprake van organisatievormen, met karakteristieke verschillen en problemen. En ook de vierde alinea geeft daar iets over, zij het alweer in het middenstuk van de zin, en tussen haakjes. Mintzberg (1979) en Homan en Looijmans daarentegen blijken geen vruchtbare onderwerpen van gesprek. Een herschrijving met de 'organisatievormen' als thema biedt dus het meeste perspectief voor een goed uitgewerkte alinea. We moeten daarvoor wel wat informatie uit de vierde alinea halen:

- 7 Organisaties worden door Mintzberg (1979) onderscheiden in een vijftal organisatievormen: eenvoudige structuur, machinebureaucratie, professionele bureaucratie, divisiestructuur en adhocratie. Deze organisatievormen verschillen onderling in coördinatiemechanismen en organisatiestructuurelementen. Iedere organisatievorm kent zijn karakteristieke problemen, werkwijzen en machtsverhoudingen.

Let op dat *Mintzberg (1979)* met behulp van een omzetting in de lijdende vorm van de themaplaats verdreven is. De twee andere thema's uit 5b, *Homan en Looijmans* en *deze typologie*, zijn helemaal uit de alinea verwijderd. De nieuwe alinea is nu niet alleen homogener van karakter, maar vertoont ook meer samenhang in die zin dat de zinnen op het punt van de informatie-overdracht beter op elkaar aansluiten: vanuit het startpunt *Organisaties* krijgt de lezer een *vijftal organisatievormen: eenvoudige structuur* enzovoort als focuspunt van de informatie gepresenteerd. Dit focuspunt wordt vervolgens thema van de tweede zin, en blijft dat ook in de derde zin. We zien hier dus een kettingpatroon, gevolgd door een constant patroon.

We gaan nu naar de vierde alinea, 5c. Deze is nu enigszins geplunderd:

- 5c Voor elk organisatietype (...) bekijken ze drie belangrijke informatiestromen.

Maar aan de andere kant hebben we nu ook informatie over uit de derde alinea. We kunnen proberen een combinatie te maken:

- 8 Deze typologie biedt een goede start voor de vraagstelling van Homan en Looijmans; ze volgen Mintzberg hier dan ook in. Voor elk organisatietype bekijken ze drie belangrijke informatiestromen.

In deze herschrijving presenteren we *Homan en Looijmans* (en hun vraagstelling) weer even als focuspunt van de informatie, maar thematiseren we ze, in de zin na de puntkomma, alleen nog even om te vertellen dat ze zich conformeren aan Mintzberg (1979). Daarna keren we weer terug naar het oorspronkelijke startpunt van de alinea: *voor elk organisatietype* herneemt *Deze typologie* als thema. Merk weer op dat we hiervoor gebruik maken van vooropplaatsing.

We hadden dat natuurlijk ook anders kunnen doen. We hadden er bijvoorbeeld voor kunnen kiezen om de activiteiten van Homan en Looijmans in deze alinea nu verder te thematiseren. Dan hadden we de informatie moeten organiseren als in 8a:

- 8a Deze typologie biedt een goede start voor de vraagstelling van Homan en Looijmans. Ze volgen Mintzberg hier dan ook in en bekijken voor elk organisatietype drie belangrijke informatiestromen.

Je ziet het verschil in alinea-ontwikkeling tussen 8a en 8: in 8 leek het er juist veel meer op dat de typologie in organisatietypen het onderwerp van de alinea ging worden. Met andere woorden, themakeuze kan ook een sturende werking hebben. Meer daarover in paragraaf 2.3.

We keren tot slot nog even terug naar de tweede alinea, die (onder andere) veel te kort was. Nu we de derde alinea nadrukkelijk georganiseerd hebben aan de hand van het thema ‘organisaties’, hebben we de mogelijkheid deze tweede alinea aan de derde vast te plakken. De tweede alinea presenteert namelijk al iets rond ‘organisatievormen’ als focuspunt voor de informatie. Als we deze zin nu zo herformuleren dat het zelfstandige woord ‘organisatie’ iets nadrukkelijker achter in de zin terecht komt, krijgen we een aardige aansluiting:

- 9 Om het probleem te kunnen omschrijven moet men eerst kijken naar de vorm van organisaties (of delen daarvan). Organisaties worden door Mintzberg (1979) onderscheiden in een vijftal organisatievormen: eenvoudige structuur, machinebureaucratie, professionele bureaucratie, divisiestructuur en adhocratie. Deze organisatievormen verschillen onderling in coördinatiemechanismen en organisatiestructurelementen. Iedere organisatievorm kent zijn karakteristieke problemen, werkwijzen en machtsverhoudingen.

Natuurlijk moet de vraag waar *het probleem* naar verwijst nog altijd beantwoord worden (zie voor het belang van goede verwijzingen: hoofdstuk 6 over lexicale cohesie).

Bij elkaar hebben we nu het fragment 5 herschreven tot 10:

- 10 In het artikel leggen Homan en Looijmans een grondslag voor een contingency-benadering. Dat is een benadering die rekening houdt met de complexiteit van de omgeving waarin de (communicatie-)problemen zich voordoen. Een dergelijke benadering zou dus goed toegepast kunnen worden bij een complexe problematiek als communicatie in organisaties.

Om het probleem te kunnen omschrijven moet men eerst kijken naar de vorm van organisaties (of delen daarvan). Organisaties worden door Mintzberg (1979) onderscheiden in een vijftal organisatievormen: eenvoudige structuur, machinebureaucratie, professionele bureaucratie, divisiestructuur en adhocratie. Deze organisatievormen verschillen onderling in coördinatiemechanismen en organisatiestructurelementen. Iedere organisatievorm kent zijn karakteristieke problemen, werkwijzen en machtsverhoudingen.

Deze typologie biedt een goede start voor de vraagstelling van Homan en Looijmans; ze volgen Mintzberg hier dan

ook in. Voor elk organisatietype bekijken ze drie belangrijke informatiestromen.

Met 10 hebben we een tekst die nog allesbehalve volmaakt is. Om maar wat te noemen: de alinea's zijn nog steeds aan de korte kant (vooral de derde alinea) en de formulering is niet overal even ideaal. Echter, de informatie is nu goed georganiseerd. Door het toepassen van de twee patronen kent 10 in ieder geval samenhang binnen de alinea's. Je zou kunnen zeggen dat dit fragment na deze operatie, waarin natuurlijk weer flink is gemanoeuvreed met de zinslelementen, nu goed in de grondverf staat.

We sluiten deze paragraaf af met een laatste, maar niet onbelangrijke opmerking. Je zou uit de manier waarop we 5 herschreven hebben, kunnen afleiden dat een tekst altijd georganiseerd moet zijn volgens het ketting- of constante patroon. Dat zou een misverstand zijn. In de eerste plaats zijn lange lappen tekst die geheel volgens het kettingpatroon, of integraal volgens het constante patroon georganiseerd zijn allesbehalve ideaal. Om het maar even bij alinea's te houden, een alinea die integraal volgens het constante patroon georganiseerd is, maakt al snel een eentonige indruk. Alleen intensief gebruik van lexicale middelen (gebruik van synoniemen, verwijzingen enzovoort, zie hoofdstuk 6) kan die indruk wegnemen. Bovendien komt zo'n alinea nauwelijks van zijn plaats; alle informatie wordt toegevoegd aan hetzelfde gespreksonderwerp, en er zit dus weinig ontwikkeling in het betoog. Zo'n effect kun je lang niet altijd gebruiken.

Het nadeel van een volledig volgens het kettingpatroon georganiseerde alinea is daarentegen weer dat er juist erg veel ontwikkeling in zit: door het iedere keer weer 'overpakken' van thema's kan het oorspronkelijke thema heel ver uit het gezicht verdwijnen. De thematische eenheid van de alinea kan daardoor in gevaar komen.

Het is dus in ieder geval raadzaam om de beide patronen afwisselend te gebruiken, zoals we ook in fragment 10 zien gebeuren. Maar zelfs dan geldt dat het zeker niet verboden is om af en toe geheel nieuwe thema's op te voeren. De kunst is wel om dat goed te doseren (vergelijk de brokkelige indruk die de derde alinea van fragment 5 maakte) en om daarvoor het goede moment te kiezen. In paragraaf 2.3 komen we daar op terug.

2.3 Het gebruik van thema en focuspunt bij de opbouw van de alinea

De strekking van de vorige paragraaf was dat een goed gebruik van de posities van thema en focuspunt in zinnen een bijdrage kan leveren aan de samenhang binnen alinea's. In deze paragraaf willen we aannemelijk maken dat deze beide

posities bovendien van nut zijn bij het opbouwen van een alinea. We gaan het dan hebben over het gebruik van het focuspunt van de topic-zin (paragraaf 2.3.1), en het gebruik van met name de themapositie bij het ontwikkelen van de alinea aan de hand van die topic-zin (paragraaf 2.3.2). We besluiten dit hoofdstuk dan met een gebruiksmogelijkheid die strikt genomen buiten de alinea ligt: het gebruik van de themapositie van de topic-zin om het verband tussen alinea's onderling duidelijk te maken (paragraaf 2.4).

2.3.1 *De topic-zin en het ontsluiten van de alinea*

De alinea is een 'thematische eenheid' binnen de tekst. Dat betekent, onder meer, dat alles wat binnen die alinea staat over één en hetzelfde onderwerp moet gaan. Vooral in wat meer complexe, zakelijke teksten wordt deze eis streng gehanteerd. De alinea kan immers alleen dan functioneren op de manier waarop hij in dat soort teksten behoort te functioneren: als structurerend principe voor een tekst. Als de informatie in een tekst is opgedeeld in kleine overzichtelijke stukjes, helpt dat de lezer om het complexe geheel van een tekst te overzien.

Daarbij moet natuurlijk wel helder zijn, wat in feite het onderwerp is van zo'n alinea. Duidelijkheid daarover bereikt een schrijver met behulp van de eerste zin van de alinea, de topic-zin (zie ook hoofdstuk 9, over het formuleren van topic-zinnen). In 11 zie je hoe dat in zijn werk gaat:

- 11 Dit boek behelst de geschiedenis van een moord. Een moord, tevens massamoord, op nimmer gekende schaal, met voorbedachte rade en in koelen bloede gepleegd. De moordenaars waren Duitsers, de vermoorden Joden, in Nederland ongeveer honderdduizend, nog geen twee procent overigens van het totaal aantal slachtoffers, door deze Duitsers bij de Endlösung der Judenfrage gemaakt. De hier te lande woonachtige Joden werden in een proces van ontrecting en isolering van vrijwel alles beroofd, weggevoerd en in een wetenschappelijk-systematische, technisch welhaast onberispelijke stijl omgebracht. Stadsbewoners en plattelanders, orthodoxen en vrijzinnigen, gezonden en invaliden, ouden en jongen, gezinnen en enkelingen, Nederlanders en vreemdelingen: mannen, vrouwen en kinderen. Zonder overhaasting, wel-doordacht, geregistreerd en gereglementeerd. De moordenaars waren niet zelden bruten en ongeletterden, maar dikwijls ook gestudeerden en intellectuelen met een onuitroeibare voorliefde voor literatuur, beeldende kunsten en muziek; velen hunner waren zorgzame huisvaders, geenszins verstoken van Gemüt, vrijwel allen vierden kerstfeest en

hervatten daarna hun arbeid: de moord op ontelbare mannen, vrouwen en kinderen, weerloze mensen, medemensen.

J. Presser, *Ondergang*

Je ziet dat de topic-zin al meteen in heel algemene bewoordingen het onderwerp van de alinea aangeeft. De rest van de alinea werkt deze informatie verder uit, en specificeert daarmee het gekozen alinea-onderwerp. Er komen echter geen nieuwe onderwerpen meer aan de orde.

Bekijk nu de topic-zin nog eens vanuit het oogpunt van de informatie-overdracht. Je ziet dat Presser als uitgangspunt voor de informatie in de topic-zin *dit boek* heeft genomen, inderdaad aan het begin van een boek een zeer logisch en plausibel thema voor de lezer. De rest van de informatie voegt steeds meer toe over dit boek, en wel met name, op de laatste positie, dat *moord* het stukje nadere bepaling is waarvan de lezer het meest nota moet nemen (focuspunt). En inderdaad besteedt Presser de rest van zijn alinea aan het verder uitwerken van juist dat begrip *moord*. Anders gezegd, *moord* wordt door zijn plaatsing gepresenteerd als het focuspunt van de informatie in de topic-zin, en blijkt ook het element te zijn dat als richtsnoer dient voor de uitwerking van de alinea. Je kunt ook zeggen: het focuspunt ontsluit hier de alinea; het gekozen alinea-onderwerp wordt gespecificeerd aan de hand van het focuspunt van de topic-zin. Dat het focuspunt van de topic-zin deze rol speelt in de ontwikkeling van een alinea hoeft ons uiteraard niet zo te verbazen: een zinsdeel dat door zijn plaatsing gepresenteerd wordt als van grote informatiewaarde, is een natuurlijke kandidaat voor verdere uitwerking.

Nog een voorbeeld: de topic-zin

12 Deze filmer behandelt de thema's dood en verval.

geeft al meteen aan wat het onderwerp van de alinea is: er is sprake van *deze filmer* waarover we kunnen zeggen dat hij *de thema's dood en verval behandelt*. Deze stellingname moet natuurlijk nader worden uitgewerkt (geïllustreerd, gespecificeerd) in de rest van de alinea. De formulering van de topic-zin biedt nu *dood en verval* aan als een goed aanknopingspunt voor de uitwerking van de alinea. Let wel: het focuspunt doet niet veel méér dan aanbieden. Het is natuurlijk niet zo dat een alinea altijd uitgewerkt zou moeten worden aan de hand van elementen die in de topic-zin als focuspunt gepresenteerd worden. Het is wel een goede, overzichtelijke mogelijkheid. Vandaar dat de laatste positie in die belangrijke eerste zin van een alinea vaak op deze manier benut wordt.

2.3.2 *Het organisatie-principe en de opbouw van de alinea*

Zojuist hebben we aangevoerd dat de opbouw van de alinea altijd het karakter heeft van een nadere uitwerking van datgene wat in de topic-zin wordt aangeboden. Deze uitwerking krijgt zijn beslag met behulp van een bepaald aanknopingspunt in de topic-zin. Voor deze functie is het focuspunt van de topic-zin een goede kandidaat, maar niet de enige.

De vraag rijst dan natuurlijk, hoe je als schrijver aan kunt geven welk aanknopingspunt uit de topic-zin je gebruikt voor het uitwerken van de alinea. Het antwoord ligt eigenlijk al besloten in datgene wat in voorbeeld 11, maar ook in voorbeeld 8 en 8a te zien was: het element op de themapositie van de tweede zin van een alinea maakt duidelijk welk onderdeel van de topic-zin als aanknopingspunt voor de uitwerking genomen wordt. In 11 maakt *Een moord*, het thema van de tweede zin, duidelijk dat de uitwerking van de alinea het focuspunt van de topic-zin als aanknopingspunt neemt. Bij de bespreking van de alternatieven 8 en 8a merkten we ook al op dat de keuze voor respectievelijk *Voor elk organisatietype* en *Ze* twee duidelijk verschillende alinea-uitwerkingen met zich meebracht. Met andere woorden, de themakeuze voor de tweede zin van de alinea heeft een sturende werking. Een laatste illustratie van dit punt: stel dat je zin 12 zou vervolgen met *Hij*. Daarmee maak je in één klap duidelijk dat je *Deze filmer* als aanknopingspunt voor de uitwerking van de alinea gaat gebruiken. Bovendien stuur je de informatie in deze alinea een duidelijke kant op.

Nu komt het ook wel voor, dat je bij de uitwerking van een alinea meer dan één element van de topic-zin als aanknopingspunt wilt gebruiken. Dat is bijvoorbeeld het geval als het focuspunt van de zin niet uit een enkelvoudige term bestaat, maar uit een reeks elementen, die in de alinea moeten worden uitgewerkt. Zeker in die gevallen is het nodig om de uitwerking een heldere interne structuur te geven. Hier ligt weer een goede gebruiksmogelijkheid voor de themapositie. We illustreren dit eerst met behulp van 13.

- 13 In het voorafgaande hebben we gesteld dat het hoorcollege zowel is verheerlijkt als verguisd.

Als je deze topic-zin aan de hand van het focuspunt zou willen uitwerken tot een alinea, zou je zowel het onderdeelje *verheerlijkt* als het stukje *verguisd* kunnen nemen. En omdat zoiets niet tegelijk kan, zal de alinea zo moeten worden opgebouwd dat beide onderdeeljes achtereenvolgens in de uitwerking aan de orde komen. Anders gezegd, ze zullen achtereenvolgens moeten worden gethematiseerd, en dan wordt het natuurlijk weer belangrijk de overgang tussen beiden goed aan te geven. In 14 kun je zien hoe de schrijvers van deze alinea dit hebben gedaan:

- 14 In het voorafgaande hebben we gesteld dat het hoorcollege zowel is verheerlijkt als verguisd. Verheerlijkt als het vormende voertuig bij uitstek, waarbij de evocatieve docent excelleert in de rol van cultuurdrager. Verguisd als een onderwijsvorm die achterhaalde functies vervult, terwijl ook de slecht gegeven hoorcolleges het mikpunt van veel kritiek lijken te zijn.

J.F.M.J. van Hout, M.J.A. Mirande en E.B. Smuling, *Geven van hoorcolleges*.

Je ziet dat er in de uitwerking van deze topic-zin eigenlijk twee piepkleine subsecties zijn ontstaan, eentje met *verheerlijkt* als thema, en eentje met *verguisd* als startpunt. De overgang van de ene naar de andere wordt hier natuurlijk met lexicale middelen duidelijk gemaakt (zie weer hoofdstuk 6). Maar er is toch ook weer een bijdrage te zien van de informatie-organisatie: *verheerlijkt* en *verguisd* staan op de eerste positie in de zin. Vooral *verguisd* valt daarbij extra op, als thema dat niet aansluit op het thema of focuspunt in de voorafgaande zin. En dat moet ook, omdat hiermee een nieuw stukje uitwerking begint.

Eenzelfde gebruik van de themapositie is te zien in het tweede voorbeeld, te weten topic-zin 15:

- 15 Wetenschappelijke metaforen zijn te ordenen langs een lijn van algemeen naar specifiek.

Ook hier zou je ‘de lijn van algemeen naar specifiek’ waarschijnlijk willen uitwerken door zowel iets te vertellen over het ‘algemene’ als over het ‘specifieke’. De schrijver van deze topic-zin heeft dat ook gedaan. Daarbij heeft hij er voor gezorgd in ieder geval duidelijk te markeren met welk onderdeel hij ging beginnen:

- 16 Wetenschappelijke metaforen zijn te ordenen langs een lijn van algemeen naar specifiek. Algemene wetenschappelijke theorieën en wereldbeschouwingen worden door Popper (1942) wortelmetaforen genoemd [...].

Je ziet weer dat hiervoor *Algemene wetenschappelijke theorieën* naar de themapositie is gebracht (vooropplaatsing).

We demonstreren het gebruik van de themapositie als markering van een nieuwe subsectie in de alinea ten slotte nog een keer aan de hand van fragment 17.

- 17 Cicero (Marcus Tullius C.), geboren te Arpinum in Latium.

Hij studeerde eerst te Rome, was 79-77 te Athene en werd, teruggekeerd, Romes grootste redenaar en prozaschrijver. Hij bekleedde er alle ambten in het door de wet gevorderde jaar, was in 63 consul en ontdekte en vrijde als zodanig de samenzwering van Catalina. Van zijn redevoeringen zijn vooral bekend die, welke hij in 70 hield in het proces tegen C. Verres, verder die tegen Catalina en de zog. 14 Philippische redevoeringen, die hij, als leider der Republikeinse partij, hield in 44 na Caesars dood tegen Antonius. Kort daarop werd hij door het tweede Driemanschap vogelvrij verklaard, en in 43 vermoord. Behalve redevoeringen bestaan nog van hem redekundige geschriften en filosofische geschriften en zijn uitgebreide correspondentie.

Klassiek Handwoordenboekje

In dit fragment, opgebouwd als een lemma van een woordenboek, biedt de topic-zin eigenlijk alleen het begrip 'Cicero' aan als richtsnoer van de uitwerking. Maar de uitwerking van dit begrip bestaat uit twee onderdelen, ruwweg het leven en de werken van 'Cicero'. Het eerste gedeelte van de uitwerking laat zien dat de schrijver klaarblijkelijk besloten heeft dat hij van Cicero eerst de biografische gegevens gaat specificeren. Hij doet dat met behulp van een constant patroon, met als resultaat een samenhangend stukje tekst. Maar halverwege gaat de schrijver over op een ander stukje uitwerking van 'Cicero', te weten een beschrijving van zijn redevoeringen. Merk nu op dat deze overgang gemarkeerd wordt door een vooropplaatsing van het lexicale element dat dit aangeeft: de themapositie wordt bezet door *Van zijn redevoeringen*, een element dat niet aansluit op de informatie die in de voorafgaande zin als thema of als focuspunt wordt gepresenteerd. Zo worden we met een vrij krachtige manoeuvre gewaarschuwd dat er nu een ander onderwerp van gesprek wordt gekozen, en dat we daarmee overgaan op een nieuw gedeelte van de uitwerking. Aan het eind van dit fragment gebeurt iets dergelijks, als de schrijver na een korte mededeling over Cicero's levenseinde de beschrijving van Cicero's werk weer opneemt: *Behalve redevoeringen*, vooropgeplaatst naar de themapositie, sluit niet aan op thema of focuspunt van de voorafgaande zin, en helpt daarmee de overgang duidelijk te markeren.

Je ziet dus hoe het kiezen van een thema dat niet direct aansluit op het thema of het focuspunt van de voorafgaande zin, juist kan zorgen voor een functionele breuk in de samenhang binnen de alinea.

2.4 De topic-zin en het verband tussen alinea's

Tot slot van dit hoofdstuk keren we terug naar de topic-zin. We hebben al opgemerkt dat deze zin de functie heeft duidelijk te maken waar de alinea 'over gaat', en vervolgens de alinea te ontsluiten. Dat laatste gebeurt dan vooral makkelijk via de positie van focuspunt. Maar ook de themapositie van de topic-zin heeft een bijzondere gebruiksmogelijkheid, maar nu ten opzichte van de samenhang met de voorafgaande alinea.

In het algemeen gesproken is het zo dat een element dat moet dienen als startpunt van de informatie in de topic-zin, net als alle andere elementen op de themapositie, als zodanig een zekere plausibiliteit moet hebben. Die plausibiliteit kan dit element bijvoorbeeld verkrijgen als het de voortzetting kan zijn van iets dat in de voorafgaande alinea aan de orde is geweest. En inderdaad is het zo dat schrijvers veelvuldig gebruik maken van de eerste positie in hun topic-zin om daarmee terug te grijpen op, of voortzetting te geven aan, een bepaald gegeven uit de voorafgaande alinea. Op die manier bevorderen ze natuurlijk niet alleen de duidelijkheid, maar meteen ook de samenhang in hun tekst. Een voorbeeld van dit procédé vind je in de tweede alinea van het volgende fragment:

- 18 [...] Men kan de moeilijkheden binnen de S.D.P. dan ook niet vereenvoudigen tot de kwestie: voor of tegen Duitsland, zoals Van Ravesteyn dit in zijn partijgeschiedenis doet. Tegenover de eenzijdige voorkeur van de leiding stelde de oppositie haar absolute onpartijdigheid. Zij beriepen zich in dit verband op het konsekwente internationalisme van Gorters laatste brochure: in de fase van het imperialisme had het kapitaal zich immers aaneengesloten tot een wereldverbond, dat voor het proletariaat van alle landen één alomvattende, verschrikkelijke bedreiging vormde.

Bij al deze verwickelingen hield Gorter zich beslist afzijdig. [...]

H. de Liagre Böhl, *Herman Gorter*.

Hier heeft de schrijver met de lexicale keuze van de term 'verwickelingen' in de topic-zin, als verzamelnaam voor al het gekrakeel in de voorafgaande alinea, een belangrijke bijdrage geleverd aan het verband tussen de beide alinea's (zie ook hoofdstuk 6, over lexicale cohesie). De keuze van juist *Bij al deze verwickelingen* als thema voor de topic-zin levert echter een eigen bijdrage. Dat wordt het beste duidelijk als je deze formulering vergelijkt met een andere, die op zichzelf genomen ook goed mogelijk zou zijn geweest:

18a Gorter hield zich bij al deze verwickelingen beslist afzijdig.

De aansluiting met de vorige alinea is nu minder soepel. Merk op dat de aansluiting in 18 verkregen is door *bij al deze verwickelingen* voorop te plaatsen. Natuurlijk hoeft niet alle verband tussen alinea's onderling gesticht te worden met behulp van vooropplaatsing; het gaat erom dat de themapositie goed bezet moet zijn. Nog een voorbeeld van aanhaken met behulp van de themapositie:

19 [...] In het uitstoten of onderdrukken is dus een moment van constitueren en zingeving werkzaam, waardoor het mogelijk wordt van de onderdukte en onderdrukkende instantie te spreken. In het latere positieve machtsmodel zal dit constituerende moment centraal komen te staan, maar ook in het onderdrukkingsthema is het verondersteld.

Dit constituerende en zingevende moment staat in Foucaults analyses echter nooit op zichzelf. [...]

Te Elfder Ure.

Begrip van de principes van informatie-organisatie en de rol van woordvolgorde daarin kan ook vaak helpen bij het doorzien van de oorzaak van merkwaardige overgangen tussen twee alinea's. Bijvoorbeeld de rare overgang van de eerste naar de tweede alinea in het volgende bericht uit een sportpagina van het NRC Handelsblad:

20 *UEFA-cup*

AC Milan, de ploeg van Ruud Gullit en Marco van Basten, heeft gisteren in Spanje voor het toernooi om de UEFA-Cup met 1-0 verloren van Gijon. Voor 30.000 toeschouwers was Gullit een van de uitblinkers. De ex-PSV'er kreeg net als Van Basten een paar kansjes, maar kon die niet benutten. Trainer Sacchi van AC Milan, die de vaste centrale afweer Maldini-Baresi aan de kant liet, verving Van Basten twintig minuten voor het einde door Viridis, ook een goalgetter. Van Basten kon in de harde ontmoeting weinig uitrichten tegen zijn bewaker Alblanedo.

Op de benen van Gullit pleegden de Spanjaarden enige malen flinke aanslagen. [...]

Hier is het volgende aan de hand: de benen van Ruud Gullit zijn in de topic-zin van de tweede alinea vooropgeplaatst, en moeten dus worden begrepen als plausibel gespreksonderwerp waarover verder het saillante feit van de Spaanse ge-

weldpleging wordt medegedeeld. Maar in het bestek van deze tekst is de vereiste plausibiliteit niet aanwezig, want Gullits benen kwamen nog niet eerder ter sprake en zijn bovendien geen logisch vervolg op het voorafgaande. Ook een contrastieve interpretatie houdt geen steek. Want dan zou het verband met de voorafgaande alinea dus moeten zitten in een contrast met de benen van iemand anders. Helaas, Gullits benen kunnen alleen worden afgezet tegen de *complete* Van Basten. De aansluiting tussen de beide alinea's verloopt dus gebrekkig.

Samenvatting informatie in de tekst

We hopen dat duidelijk is geworden, dat de twee belangrijke posities die de zin heeft voor het overbrengen van informatie óók een nuttige rol spelen bij het organiseren van de informatie-overdracht in grotere tekstgehelen. Alinea's winnen aan samenhang als de schrijver ervoor gezorgd heeft de informatie in de opeenvolgende zinnen goed te organiseren. En ook bij de opbouw van de alinea kan de schrijver plezier hebben van de organisatieprincipes die gelden voor de informatie-overdracht in zinnen.

Oefeningen

I

Hieronder tref je een fragment aan uit *Montyn* van Dirk Ayelt Kooiman. In dit fragment (vooral vanaf regel 7) wordt de thematische continuïteit opvallend vaak volgens één bepaald patroon bewerkstelligd. Welk patroon is dat, en wat is het effect ervan?

Ter inleiding van het fragment vermelden we nog het volgende.

Jan Montyn heeft in de Tweede Wereldoorlog dienst genomen bij de Duitse marine. Het schip waarop hij voer is als gevolg van een torpedo-aanval in de Oostzee vergaan. Montyn is samen met enkele anderen door een ander Duits schip aan boord genomen, en in de buurt van het Oostfront aan land gezet. Daar zijn zij nu bij wijze van versterking ingezet.

Die nacht zag ik wanneer ik mijn ogen sloot de tuin bij Oudewater. Ik zag stralend zonlicht, statige witte wolken in een blauwe lucht. Ik zag het priel, fris in de verf. Mijn konijnenhokken. Een sloot met kikkers. Een merel in een boom. De duiven koeren... - Ik klemde mijn kaken op elkaar.

5 Drogbeelden, verdwijn! Verleid me niet! Er is maar één werkelijkheid, en die werkelijkheid is deze.

Werkelijkheid was dat de dood overal aanwezig was en elk moment. Twee uur op, vier uur af. Scherpschutters, trommelvuur, bombardemen-

ten. Maar daarmee waren we er niet. Gedurende het duister was de strook
 10 niemandsland het toneel van een spookachtig schaakspel. Dan werden
 prikkeldraadversperringen aangelegd of opgeruimd. Dan werden mijnen
 gelegd of juist onklaar gemaakt. Dan trok je er op uit, met als enig werk-
 tuig je handen en een dun metalen staafje ter lengte van een breinaald.
 15 Dan kroop je op je buik, centimeter voor centimeter, prikkend in de mod-
 der, je ogen dicht om beter te kunnen luisteren. Het geringste tikje van
 metaal op metaal was voldoende. Dan begon je te graven, kluitje na
 kluitje...

Werkelijkheid was dat je erop uitgestuurd werd om vuur uit te lokken.
 Je kruipt door de modder. Je zoekt een dekking die althans de illusie wekt
 20 op overlevingskans. En je schiet, zomaar, in het wilde weg. Lichtkogels
 gloeien boven je op. Je ligt als bij daglicht. Een salvo volgt.- Je opdracht is
 volvoerd: achter je hebben artilleriewaarnemers de positie van de Russi-
 sche mortieren kunnen vaststellen. En je kruipt weer terug, wanneer je er
 nog bent...

25 Werkelijkheid was dat er een spervuur aanhield op onze aanvoerlijnen,
 twee volle dagen lang. En dat er niets te eten was, twee volle dagen lang.
 Werkelijkheid was dat naarmate de verliezen groter werden, de afstand
 tussen de bemande schuttersputten toenam – en daarmee het risico be-
 slopen te worden in het donker. Werkelijkheid was dat we op een vroege
 30 ochtend Carl aantroffen. Zijn romp, zijn ledematen. Maar zijn hoofd niet.

Werkelijkheid was dat het niet mogelijk was om de angsten en ver-
 schrikkingen van deze werkelijkheid tot je door te laten dringen.

De tuin bij Oudewater. Die zou ik nooit meer terugzien. Dat was de
 werkelijkheid.

Dirk Ayelt Kooiman, *Montyn*.

II

Bestudeer de fragmenten A, B, C en D uit de campagnekrant ‘Tien jaar naast
 Nicaragua’.

- Wat kun je zeggen over de organisatie van de informatie in deze fragmen-
 ten? Kun je bepaalde patronen herkennen, of juist niet? Probeer verband te
 leggen met de algemene indruk die deze tekst op de lezer maakt.
- Doe voorstellen voor verbetering van die passages die je minder gelukkig
 georganiseerd vindt.

Tien jaar geleden verdreef het volk van Nicaragua diktator Anastasio
 Somoza. De nieuwe Sandinistische regering, die de strijd tegen Somoza
 had geleid, wilde alle Nicaraguanen gelijkelijk laten profiteren van de
 overwinning.

5 In het beleid stond centraal dat iedereen een menswaardig bestaan moet kunnen leiden. Daartoe werd om te beginnen de onrechtvaardige landverdeling aangepakt. Iedere boerenfamilie kreeg een stukje land of werd lid van een koöperatie. Op deze manier kregen ze de beschikking over een inkomen.

10 Maar de revolutie moest niet alleen een inkomen voor iedereen opleveren. Ook het onderwijs, de gezondheidszorg en de cultuur moesten toegankelijk zijn voor iedereen. Grootscheepse alfabetiseringskampagnes, waaraan velen vrijwillig meehielpen, leidden tot een daling van het aantal mensen dat niet kon lezen of schrijven. Ook aan de inentingskampagnes werd door
15 velen vrijwillig meegewerkt. Dat leidde tot het snel verbeteren van de gezondheidszorg in Nicaragua. Zo zeer zelfs dat Nicaragua door de wereldgezondheidsorganisatie van de Verenigde Naties ten voorbeeld werd gesteld aan andere landen. Op cultureel gebied werd veel in het werk gesteld om de Nicaraguaanse cultuur te behouden en te stimuleren. Al
20 deze ontwikkelingen gingen gepaard met een groot enthousiasme bij de bevolking. Daarbij was vanaf het begin het beleid erop gericht om ook vrouwen een volwaardige rol toe te kennen in het proces. Dit leidde tot een grote deelname van vrouwen in alle geledingen van de samenleving. Bovendien organiseerden ze zich in een vrouwenorganisatie, die steeds zelfbewuster koos voor een strijd van specifieke vrouwenzaken. De grote steun die deze politiek de Sandinistische regering opleverde werd nog eens bevestigd door de grote overwinning die ze behaalden bij de verkiezingen van 1984.

A **Internationaal**

Ook internationaal viel de politiek van de Sandinistische regering op. Een grote solidariteitsbeweging bloeide op. De open opstelling van Nicaragua naar mensen die het land wilden bezoeken, maakte het voor velen mogelijk de situatie zelf te bekijken. Maar helaas riep de politiek van de Sandinisten ook weerstanden op. De V.S. bekeken het gebeuren in Nicaragua met argusogen: Na eerst een wat terughoudende positie te hebben ingenomen kwam met president Reagan een definitieve omslag. De politiek van de Sandinisten werd kommunistisch genoemd en dus was er sprake van een dreigend kommunistisch gevaar in de 'eigen achtertuin' zoals Reagan dat noemde. Vanaf dat moment steunden de V.S. actief de contra's, een groep van vooral aanhangers van oud-diktator Somoza, die met terreur de regering van Nicaragua ten val wilden brengen. Vooral vanaf 1985 kostte de strijd tegen de contra's Nicaragua handen vol geld. Niet alleen vernietigden de contra's met hun terreur-akties doelen zoals bruggen en elektriciteitspalen, ze vermoordden ook mensen. Bij voorkeur die mensen die bezig waren met de opbouw van het land, zoals mensen werkzaam in het

onderwijs, de gezondheidszorg en de landbouw. Het beschermen van de mensen en het verdedigen van strategische doelen kostte de regering kapitalen. Dat geld kon niet gebruikt worden voor de opbouw van het land. Zo werd het instandhouden van het moeizaam opgebouwde levenspeil in het land steeds moeilijker. De V.S. hadden er miljoenen dollars voor over om een eigen ontwikkeling in Nicaragua te blokkeren. Naast de steun aan de contra's kondigden de V.S. ook nog een handelboykot af, waardoor de belangrijkste exportmarkt van Nicaragua wegviel. Nadat aanvankelijk de steun uit Europa groot was, liep deze langzaam maar zeker terug, ook al als gevolg van de aanhoudende druk van de V.S. Als gevolg van deze ontwikkelingen werd het steeds moeilijker de economie draaiende te houden. Voor de Sandinistische regering bleef een eerlijke verdeling voorop staan. Er is echter steeds minder te verdelen. Dat geldt zeker nu ook nog eens de orkaan Joan in oktober van het vorig jaar over Nicaragua raasde en voor honderden miljoenen dollars schade aanrichtte.

Nicaragua heeft het niet gemakkelijk 10 jaar na de overwinning op Somoza. Het land gaat gebukt onder een zware economische crisis en onder terreur van de contra's. Maar nog steeds staan de oorspronkelijke doelstellingen recht overeind: een menswaardig bestaan voor iedereen. Die doelstelling onderschrijven wij en daarom organiseren we de campagne '10 jaar naast Nicaragua'.

Steun aan een volk dat zijn eigen weg zoekt naar een rechtvaardige samenleving. Een weg die dreigt te worden geblokkeerd. Wij vinden dat Nicaragua recht heeft op een eigen ontwikkeling en steunen het land op die weg. Vandaar deze campagne, vandaar deze krant. We hopen van harte dat U onze campagne ondersteunt. Financieel of door U op een andere manier in te zetten voor Nicaragua. In deze krant staan daarvoor verschillende mogelijkheden genoemd.

III

Wat is er mis met de informatie-overdracht in de volgende alinea, en hoe zou je die kunnen verbeteren?

Hearst bracht de laatste jaren van zijn leven door in Beverly Hills. Ziek en zwak had hij San Simeon op last van zijn dokter moeten verlaten. Hij stierf in 1951 op achtentachtigjarige leeftijd. Zijn vrouw en vijf zonen nodigden Marion Davies niet uit voor de begrafenis. "Haal die hoer het huis uit", hoorde ze een van de medewerkers van The Organization schreeuwen. De dagelijkse bezorging van twee Hearst-kranten bij haar thuis eindigde op de dag dat W.R. overleed. Tien weken later trouwde ze in Las Vegas met

de man die uiterlijk op een jonge Hearst leek. "Het was het eerste huwelijk van miss Davies," merkte de Examiner fijntjes op.

Vrij Nederland